

עמדת המכון למחקרי ביטחון לאומי – INSS – הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 26) (שילוב תלמידי ישיבות), התשפ"ב-2022: "חוק הגיוס" – סכנה לביטחון הלאומי של ישראל

הצעת החוק לתיקון חוק הגיוס במתכונתה הנוכחית היא הצעת חוק פסולה, קל וחומר לאחר ה-7 באוקטובר. חקיקתה מסכנת את מודל צבא העם, אינה עולה בקנה אחד עם צרכי הצבא ומחמירה את אי השוויון. חקיקה זו הינה סכנה לביטחון הלאומי של מדינת ישראל.

יש לקדם חוק גיוס אחר, שונה בתכלית - שעקרונותיו: התאמה לצרכים הביטחוניים של ישראל, שימור מודל צבא העם, ישימות, היקפי גיוס נרחבים לצד שמירה על ערכי הצבא, כריכת מימון ממשלתי בשירות צבאי, עיגון שירות אזרחי ביטחוני, יישום השירות הדיפרנציאלי והקפדה על איזון בין ערכים מתנגשים.
אלו הם עקרונות יסוד חשובים אשר נעדרים מהצעת החוק הנוכחית.

1. העובדות:

הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 26) (שילוב תלמידי ישיבות), התשפ"ב-2022 המובאת בימים אלה לדיונים בכנסת הוגשה ידי שר הביטחון לשעבר בני גנץ בזמן ממשלת לפיד - בנט. היא עברה בקריאה ראשונה בכנסת בתאריך 31.1.2022 והיא כוללת את הסעיפים המרכזיים הבאים:

- **הורדת גיל הפטור:** על פי הצעת החוק, יורד גיל הפטור משירות צבאי מ-26 (כיום) ל-21 למשך שלוש שנים. לאחר מכן, יעמוד גיל הפטור על 22 שנים למשך שנה, ואז יעלה לגיל 23.
- **יעדי גיוס נמוכים:** יעדי הגיוס המפורטים בהצעה עומדים על 1,566 בשנה הראשונה, תוספת של 125 בשנה השנייה ו-136 נוספים בשנה השלישית.
- **ספירה מרחיבה מידי:** הצעת החוק מאפשרת ספירה מרחיבה, הן ביחס למתגייסים עצמם, כיוון שהיא כוללת בתוכה גם כאלה שאינם חרדים כיום, והן ביחס למסגרות השירות, שאשר לגביהם היא כוללת גם מסלולי שירות מקוצר שמשכם שלושה שבועות.
- **סנקציות לא אפקטיביות:** הסנקציות הקבועות בהצעת החוק יחולו על מוסדות הלימוד ולא יופעלו כסנקציות אישיות, והן יופעלו רק לאחר זמן ממושך. יצוין כי גם את הסנקציות המוזכרות בהצעה יהיה קשה מאוד להחיל באופן משמעותי, וזאת בגין קריטריונים קשיחים להחלתן.

2. רלוונטיות ותוקפו של נוסח החוק:

גם קודם לפרוץ מלחמת חרבות ברזל, לקה נוסח החוק בכשלים לא מבוטלים. מספר המכסות שהוצג בו היה נמוך באופן לא סביר ביחס למכסות שהיו נהוגות עד אז. למעשה, לא היה בהן משום הגדלה, אלא להיפך. הן כללו גם מסלולי שירות מקוצר עד מאוד, בין יתר של שלושה שבועות, ששמו ללעג את ערך השירות, וברור היה אפוא שהחוק לא יהווה קטליזטור לגיוס נרחב יותר של חרדים.

מובן לכל שהמציאות שהייתה רלבנטית לימי ההצבעה על נוסח החוק, בה תוכנן בין היתר קיצור משך שירות החובה - השתנתה מהקצה לקצה במובנים הרלבנטיים לתוקפו הנורמטיבי של החוק המובא לדיון כעת. זאת, הן מבחינת היקף המשימות הביטחוניות, והן מבחינת מצבת כוח האדם והצורך בבניין הכוח לאחר אירועי החודשים האחרונים. מסיבות אלה מתוכננת כידוע הארכת שירות החובה ל-36 חודשים עבור גברים (וכן עבור נשים בתפקידי "דין אישה כדין גבר") תוך וויתור על הדיפרנציאליות שתוכננה קודם למלחמה.

כמו כן, מתוכננת הכבדה משמעותית של נטל שירות המילואים באופן שכמעט מכפיל את ימי המילואים המעוגנים כיום בחוק ומעלה את גיל הפטור ממילואים מ-41 כיום ל-45. **בשל צעדים אלה המביאים את חוסר השוויון לקצה, החוק מהווה סכנה לאתוס השירות ומודל צבא העם גם בקרב הציבור המשרת.** זאת ועוד, החוק, כפי שהוא מנוסח כיום, אינו מספק מענה ביחס לצורך להגיע להכרעה בסוגיה שנדחת כבר עשרות שנים. לא ניתן לדחות עוד את ההכרעה, זאת גם על פי פסיקות ונימוקי בג"צ.

3. משמעויות:

בהתאם לכל האמור, הצעת החוק אינה עולה בקנה אחד עם צרכי הצבא. היא מתעלמת מהשינוי הקיצוני בצרכי הביטחון ומחמירה את חוסר השוויון בין הציבור המשרת הנושא בנטל הביטחון לבין הציבור החרדי. עוול זה מתחדד ביתר שאת בעקבות הכוונות להאריך את משך שירות החובה וכן את שירות המילואים. לפיכך, אנו סבורים שמדובר בחוק פסול, שנוסף על אי הצדק הגלום בו הוא מסכן את צבא העם, כאשר ציבורים נוספים עשויים לדרוש פטור מסוג זה.

נוסף על כך, הוא עלול להגביר את חוסר המוטיבציה לשירות מילואים על רקע העומס האדיר שחיילי המילואים חווים כיום, והוא אינו משפר את מצבת כוח האדם הלוחם הנדרשת לצה"ל אל מול התאגרים הקרובים. זאת, כפי שעולה בין היתר מהתבטאויות הרמטכ"ל בדבר חוסר של עשרות גדודים להשלמת המשימות שעומדות לפתחו.

4. המלצות – חקיקת תיקון אחר לחוק שירות ביטחון אשר מתבסס על העקרונות המנחים הבאים:

- **התאמה לצרכי הביטחון:** על החוק לשקף את צרכי הביטחון ולהיות מותאם להשתנות באלה בעקבות אירועי הלחימה והיתכנות מערכה נוספת בצפון.
- **שימור מודל צבא העם:** על החוק לשקף את השינוי בעמדות הציבור לאחר ה-7 באוקטובר ביחס לדרישה לשוויון בנשיאה בנטל השירות.
- **הקפדה על ישימות:** על החוק להביא בחשבון הן את צרכי המערכת והן את יכולתה האמיתית ליישמו. עליו לשקף ניסיון כן להביא לתוצאות מעשיות ולא להוביל ל"פיצוץ" המודל.
- **הרחבת היקפי הגיוס לצד שמירה על ערכי הצבא:** על החוק לשאוף לגיוס רחב, שיביא בהדרגה לגיוס בשיעור דומה בכל מגזרי האוכלוסייה היהודית. זאת מבלי לסתור ערכים אחרים של הצבא.
- **כריכת תקצוב ומימון ממשלתי בשירות צבאי:** על החוק לשקף את העקרון הכורך תקצוב ומימון ממשלתי בשירות צבאי, ושולל תקצוב כזה ממי אינו משרת. זאת, למעט קבוצה קטנה ומובחנת שתוכר כחריגים מצטיינים ("עילויים").
- **עיגון שירות אזרחי ביטחוני:** יש לעגן שירות אזרחי ביטחוני במסגרות כמו משטרה, מג"ב וביטחון בעורף, שיוכל לקלוט במהרה מספרים גדולים של חרדים.
- **יישום השירות הדיפרנציאלי והתאמת גיוס החובה הכללי:** לצד הארכת השירות הנדרשת מתוקף השעה, יש לעגן את מתווה השירות על פי עקרון הדיפרנציאליות, ולאמץ קריטריוני מיון על פי התאמה ולא על פי מגדר או מאפיינים שרירותיים אחרים.
- **איזון בין ערכים מתנגשים:** יש לוודא כי קליטה במסגרות חרדיות אינה מערערת ערכים אחרים העשויים לבוא במתח עם מאפייני מסגרות אלה. יש לוודא כי הנהלים מוסדרים בפקודה וכי אופן יישומה של הפקודה מובהר למפקדים הרלבנטיים.